هوش مصنوعی، پارادوکسی میان نوگرایی، واپس‌گرایی و عوام‌فریبی در مطالعات زمین‌شناختی!

حمید نظری*

تولید اطلاعات پایه زمین‌شناختی در تولید ثروت، پاسداشت دارایی ملی و مدیریت بهینه آن با اکتشاف منابع معدنی، برآورد خطرات زمین‌شناختی احتمالی و آمایش سرزمین فراهم می‌شود. در این مهم، از نقشه‌های زمین‌شناسی می‌توان به‌عنوان یکی از بنیادین‌ترین و پیچیده‌ترین لایه‌های اطلاعاتی از داده‌های زمین‌شناسی در نمای سطحی از پهنه سرزمینی یاد کرد. در کشورهای گوناگون به فراخور، تهیه این اطلاعات پایه در مأموریت دولت مشتمل بر سازمان‌ها و دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، بخش خصوصی یا مشارکتی از هر دو دانسته شده است که با پایان سده بیستم و آغاز سده ۲۱، با فوران تصاعدی دسترسی به دانش و فناوری‌های نوین در تأمین نیاز روزافزون پیش‌روی جمعیت زمین به‌ویژه کشورهای کمتر برخوردار در مسیر توسعه پایدار صنعتی، کشاورزی، تأمین امنیت غذایی و در پایان چرخه... انباشت ثروت به‌عنوان شاخص توانایی، ناگزیر بر استفاده روزافزون از نیروی انسانی کارآمد و دانش روزآمد جهانی شد. تهیه نقشه‌های زمین‌شناسی موضوعی یکپارچه مبتنی بر سرور در رایانش ابری یک رویکرد نوین در نقشه‌برداری زمین‌شناسی است که از سرورهای مبتنی بر فضای ابری برای ذخیره و پردازش داده‌های زمین‌شناسی بهره‌مند می‌شود. با این رویکرد، داده‌های زمین‌شناختی به راحتی توسط کاربران مختلف از مکان‌های مختلف قابل دسترسی و پردازش است که اجازه می‌دهد تا بررسی‌های زمین‌شناسی به طور مؤثرتر و سریع‌تر ولی با هزینه کمتر انجام شود. رایانش ابری یک راه‌حل اقتصادی برای ذخیره و پردازش مقادیر زیاد داده ارائه کرده که امکان همکاری و اشتراک بهنگام داده‌ها و یافته‌ها را فراهم می‌کند. با ظهور فناوری و پیشرفت دانش، تغییر راهبردی چشمگیر در آزادسازی و دسترسی عمومی به داده‌های مکانی و زمانی میان‌مقیاس و بزرگ‌مقیاس، شامل داده‌های برآمده از بیش از سه دهه پایش مستمر پوسته زمین با استفاده از ماهواره‌های چندسنجنده در مدارهای مختلف زمین است که اکنون در یک بستر عمومی برای استفاده تحقیقاتی، دولتی و تجاری در دسترس عمومی است.

گذشت نزدیک به شش دهه از پیشینه تهیه نخستین نقشه‌های زمین‌شناسی در ایران چه در شرکت ملی نفت ایران و چه در سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، آنچه تفاوت مقیاس را به نقشه کشیده، به جز در کاربری روزافزون اندازه‌گیری‌های آزمایشگاهی و گاه تصویری، حجم و تعداد بالاتر مشاهدات و کنترل‌کننده‌های میدانی بوده که به سبب شرایط و متغیرهای منطقه‌ای، اقلیمی و جغرافیایی اگرچه ممکن است ولی در وابستگی به سه شاخص زمان، سطح دانش و فناوری روز و عنصر انسانی (زمین‌شناس) را به‌عنوان تهیه‌کننده دشوار می‌کند. افزایش جمعیت و نیاز روزافزون انسان بر شناخت و بهره‌گیری از منابع معدنی و زیستی موجود در پوسته زمین به عنوان تنها زیستگاه شناخته‌شده کنونی، نه‌تنها از هدف پایه و بنیادین مطالعات زمین‌شناختی در شناخت روزافزون و به نقشه کشیدن داده‌های سطحی و زیرسطحی نکاسته که هدف، روش و کاربری نقشه‌های زمین‌شناختی را متناسب با نیاز در گذر زمان گوناگونی چندباره بخشید که ناگزیر سبب‌ساز افزایش هزینه و تنوع نیاز تخصصی در مجموعه‌های کاربری شد. اگرچه به تجربه تهیه نقشه‌های تخصصی‌تر و موضوعی‌تر در گستره محدود و موردی در چارچوب مطالعات پژوهشی بسیار مرسوم و موفق است ولی پرواضح آنکه مدیریت یکپارچه اطلاعات در کاربری گسترده و نظام‌مند با حفظ کیفیت و در نظر داشتن شاخص‌ها و محدودیت‌های همیشگی و فراگیر زمان و هزینه، نیازمند بهره‌مندی و به‌روزرسانی فناوری‌ها و شیوه‌نامه‌های نوین متناسب با خواسته و نیاز منطقه‌ای در مسیر توسعه پایدار و از آن مهم‌تر بالابردن ضریب تاب‌آوری در تعاملات و چالش‌های بین‌المللی است. ایده تهیه نقشه‌های موضوعی با بهره‌گیری از داده‌های ماهواره‌ای کم و بیش به دو دهه پیش برمی‌گردد. ایده‌ای که از روز نخست در وابستگی شدید سخت‌افزاری و نرم‌افزاری با پیچیدگی‌های چندمتغیره پوسته متناسب با هدف و موضوع به چالش کشیده شد. طی دو دهه گذشته تلاش متخصصان در آزمون و خطایی نفس‌گیر رهگشای بهره‌مندی از فناوری‌های نو در زمینه‌های گوناگون سبب شناخت بهتر از منطق ریاضی پیوند متغیرهای سطحی زمین همچون نوع پوشش گیاهی، جنس، نوع و رنگ سنگ‌نهشته‌ها، فرسایش و بازنهشت رسوب در همراهی با کارکرد عناصر ساختاری و کنترل‌کننده‌های حوضه و البته آنچه از تمامی این ویژگی‌های فیزیکی توسط سنجنده‌های گوناگون از فاصله چندصد کیلومتری زمین قابل اندازه‌گیری و ثبت باشد، بوده است. در این فراز و فرود همواره افزون بر محدودیت‌های تخصصی، حجم بسیار بالای داده‌های مورد پردازش داشتن دسترسی‌های سخت‌افزاری بالا و هزینه‌بر، چون نیازی ناگزیر از محدودیت‌های پذیرفته‌شده کاربری داده‌های دورسنجی به شمار آمده است. محدودیتی که تا به امروز چالش بزرگ پیش‌روی کاربری سیستماتیک این داده‌ها به ویژه در مطالعات زمین‌شناختی به شمار رفته و جز در پژوهش‌های موضوعی ـ منطقه‌ای محدود با پشتیبانی‌های تخصصی و اعتباری فراهم نیامده است. این مهم با پیشرفت روزافزون دانش و فناوری سبب آزادسازی و دسترسی عمومی داده‌های مکانی ـ زمانی میان و بزرگ مقیاس در طیفی گوناگون شد؛ آنچه که رهاورد بیش از سه دهه پایش پیوسته پوسته زمین از فراز جو در مدارهای گوناگون توسط ماهواره‌های چند سنجنده‌ای به تصویر کشیده شده است.

از ویژگی‌های قابل توجه در چنین نقشه‌هایی موسوم به «نسل دوم نقشه‌های زمین‌شناختی»، سرعت بالای مطالعات، یکپارچگی لژاند و واحدهای زمین‌شناختی، کاهش کمی معنی‌دار در استفاده از آنالیزهای دستگاهی، اقتصادی‌بودن هم‌زمان فرایند تولید اطلاعات با حفظ دقت و استاندارد روزآمد جهانی به همراه بانک اطلاعاتی پشتیبان است و پرواضح آنکه فرایند و کیفیت تولید نقشه‌های موضوعی یکپارچه سرورپایه در وابستگی مطلق به داده‌های ورودی، چه داده‌های از پیش موجود و چه داده‌های تولیدی در مسیر فرایند مطالعات زمین‌شناختی است که در تمامی گام‌های اجرائی نیازمند حضور گروه کارشناسی در طیف گسترده‌ای از تخصص‌های گوناگون علوم زمین و علوم پایه در پیوند با موضوع خواهد بود. ماهیت پردازش لایه‌لایه و چندباره اطلاعات مکانی و تلفیق برخط آن با داده‌های از پیش موجود چه در گستره هدف و چه در مناطق پیرامونی از جمله مواردی است که متناسب با میزان و دقت داده‌های به‌کارگرفته تعیین‌کننده ضریب عدم قطعیت نهایی خواهد بود. انجام این فرایند دقت و عدم قطعیت نقشه‌های زمین‌شناسی نسل دوم سرورپایه را نه تنها از ضریبی کیفی (حدس و گمان) به کمی (عدادی) ارتقا می‌دهد که ضریب خطای هر واحد را نسبت به واحد پیرامونی تعیین می‌کند. از دیگر ویژگی‌های قابل اتکا و قابل ذکر برای نقشه زمین‌شناسی یکپارچه، ویژگی پویایی نقشه‌های موسوم به نقشه‌های نسل دوم است. نقشه‌های دینامیک زمین‌شناسی «نسل دوم» از یکپارچگی بر پایه بیشینه اشتراک در ویژگی‌های فیزیکی، بافت، ساخت و سنی هر واحد بهره‌مند است. از این رو در بازتولید نقشه‌های تفکیکی بر پایه استانداردهای پذیرفته‌شده بین‌المللی در کمال سادگی در کاربری، بسیار پویا و کاربردی است که به گواه سازمان‌های زمین‌شناسی پیشرو در کشورهای اروپایی آن را پیش‌نیازی بر تولید نقشه‌های سه‌بعدی، به‌عنوان شاه‌کلیدی بر اکتشاف منابع معدنی زیرسطحی در سده بیست‌ویکم دانسته‌اند. امروزه مدیریت و ارزش‌گذاری راهبردی داده، چه از نگاه امنیتی و چه از منظر تجاری، بیش از پیش در گرو زمان دانسته می‌شود. از این رو، در کشورهای در حال توسعه همچون ایران نیز نظر به رشد و توسعه روزافزون دانش و فناوری جهانی و جاذبه‌های مهاجرتی در آرزوی رفاه و... از یک سو و نبود توازن داخلی در برآورد نیاز و تأمین نیروی انسانی کارآمد و کاهش چشمگیر و فزاینده انگیزش در میان دانشجویان علوم پایه (به‌ویژه دانشجویان زمین‌شناسی) از دیگر سو، تغییر پارادایم مدیریت منابع انسانی و همین‌طور در تولید اطلاعات پایه و تهیه نقشه‌های یکپارچه سرورپایه (نقشه‌های نسل دوم) در پوشش سراسری کشور، هم‌زمان با آموزش، بومی‌سازی و به‌کارگیری شبکه دانشگاهی و پژوهشی بومی منطقه‌ای کشور با پرهیز از فربه‌سازی و بزرگ‌کردن بدنه سنگین و ناکارای دولت، از جمله نیاز ناگزیر پیش‌روی کشور در چشم‌انداز توسعه پایدار و تاب‌آوری در مقیاس بین‌المللی و دستیابی به اهداف راهبردی آمایش سرزمین در سطح ملی است.

بنابراین با تأکید بر آموزش و توسعه بخش خصوصی، با توجه به پتانسیل بالا از وجود نیروی انسانی جوان دانشجویی، با فراهم‌کردن بهنگام بستر اجرائی تغییر الگو در گذر ناگزیر از سنت به مدرنیته با تهیه نقشه‌های نوین زمین‌شناختی موضوعی در بهره‌گیری از هوش مصنوعی و فناوری‌های روزآمد جهانی نه تنها ناممکن نخواهد بود که در بازه زمانی برنامه هفتم توسعه برای پوشش سراسری ایران‌زمین میسر می‌کند! فراموش نکنیم که نه تنها در کشورهای پیشرو و قاره سبز که در همین نزدیکی‌ها در قاره کهن هم، کشوری همچون قزاقستان با مساحتی به‌مراتب سترگ‌تر از گستره ایران (۱،۶~/۲،۷~) دستیابی به پوشش سراسری نقشه‌های زمین‌شناسی جدید خود را در مناقصه بین‌المللی برای سال ۲۰۲۶ هدف‌گذاری کرده است! در حالی که در ایران در میانه رقابت شتابان جهانی، جمعی با تکیه بر نادانی‌ها و سیاست‌های سده نوزدهمی، با پشت‌کردن به منافع ملی، ناباورانه همچنان اصرار بر نواختن طبلی کهنه و البته بدنوا به بدترین وجه ممکن دارند.

ولی چه خوش گفت سعدی شیراز که:

عمر برف است و آفتاب تموز / اندکی ماند و خواجه غره هنوز

ای تهی‌دست رفته در بازار/ ترسمت پر نیاوری دستار!

*** رئیس کرسی یونسکو در مخاطرات زمین‌شناختی ساحلی**
پژوهشکده علوم زمین، سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور

ادامه از صفحه اول

رأیی برخلاف قانون

تبصره ۳ (الحاقی ۱۳۷۹،۰۱،۳۰)- درصورتی‌که رأی دادگاه مبنی بر مجرمیت باشد، رأی صادره طبق مقررات قانونی قابل تجدیدنظرخواهی است. در رسیدگی مرحله تجدیدنظر حضور هیئت منصفه لازم نیست.

تبصره ۴ (الحاقی ۱۳۷۹،۰۱،۳۰)- حضور هیئت منصفه در تحقیقات مقدماتی و صدور قرارهای قانونی لازم نیست.

همان‌طورکه ملاحظه می‌شود، قانون به دادگاه فقط در یک مورد اختیار مخالفت با نظر هیئت منصفه را داده است؛ آن‌هم زمانی که هیئت منصفه اعتقاد بر بزهکاری متهم داشته و دادگاه نظر بر بی‌گناهی متهم دارد، دراین‌صورت دادگاه اختیار صدور رأی بر برائت متهم و مخالفت با هیئت منصفه را دارد.

قطعا اگر نظر قانون‌گذار مطابق با نظر اکثریت قضات محترم دیوان بود، در قانون به آن تصریح می‌شد و لزومی بر تصویب تبصره دو نبود. این امر برخلاف حقوق متهم و اصل برائت و همچنین تفسیر به نفع متهم است. و مهم‌ترین نکته اینکه این رأی سبب بدبینی اهالی مطبوعات به قوه قضائیه و افزایش خودسانسوری خواهد شد. بی‌شک مطبوعات رکن چهارم دموکراسی محسوب می‌شود و وجود مطبوعات آزاد و مستقل که بتوانند با شجاعت حامی حقوق مردم در برابر حکومت و صاحبان زر و زور باشند، از لازمه‌های توسعه کشور است. در اینکه در مطبوعات کشور مثل دیگر جاها فساد و نفوذ وجود دارد، شکی نیست؛ اما نباید برای یک دستمال قیصریه را به آتش کشید. همه می‌دانیم که مطبوعات مستقل و آزاد زبان مردم است و فشار و محدودکردن این مطبوعات یعنی فشار بر مردم تا نتوانند به نحو شایسته سخن مردم را بازگو کنند.

گردشگری کلان راهبرد آینده غرب آسیا

توسعه صنعت گردشگری با کارکردهای مفید خود همچون کارآفرینی و افزایش ثروت، ایجاد فرصت‌های شغلی، عدالت‌گستری، ایجاد امکان مشارکت محلی، فقرزدایی و امکان توانمندسازی زنان و محرومان بر مؤلفه‌های شش‌گانه‌ای استوار است که اهتمام به توسعه و پیشرفت آنها موجبات بهبود شاخص‌های دیگر بخش‌ها و امکان فعالیت بیش از پیش بخش خصوصی و رفاه اجتماعی برای اقشار مختلف مردم را نیز مهیا می‌کند. ساخت فرودگاه‌ها، اقامتگاه‌ها و هتل‌ها، گسترش راه‌ها و جاده‌ها و خطوط ریلی علاوه بر معرفی و ایجاد جاذبه‌ها و تعریف رویدادها و گسترش بازارها به پیشرفت، رونق و رشد اقتصادی بیشتر می‌انجامد. گردشگری علاوه بر اینکه بستر مناسبی برای کارآفرینی اجتماعی و کاهش آسیب‌های اجتماعی است از بهترین زمینه‌ها برای حفظ و تعالی ارزش‌ها و توسعه فرهنگی جوامع در تداوم «فرایند جهانی‌شدن» و پیشرانی برای آینده بهتر است. در کشورهای غرب آسیا به‌ویژه کشورهای عربی که ثروت هنگفتی از استخراج نفت و گاز و ایجاد زمینه تجارت آزاد در پنج دهه اخیر کسب کرده‌اند، زیرساخت‌ها به سرعت فراهم می‌شود و مدیران و دانشمندان این جوامع که اغلب در بهترین دانشگاه‌های آمریکا و اروپا تحصیل کرده‌اند با تشکیل اتاق‌های فکر و برنامه‌ریزی با آینده‌نگری مبتنی بر علم و تخصص حداکثر منافع ملی و شخصی خویش را در تعریف و اجرای پروژه‌ها جدید و کلان به‌ویژه در راستای توسعه مؤلفه‌های صنعت گردشگری می‌جویند. ایران بزرگ‌ترین «کشورموزه» غرب آسیاست که با «شهرموزه»‌های کم‌نظیر مانند شیراز، اصفهان، مشهد، تهران، همدان، تبریز، کرمانشاه، اهواز، چابهار، کیش، قشم و با وجود بیش از ۷۰ هزار سایت بزرگ طبیعی و میراث فرهنگی نگارستانی از جاذبه‌های متنوع و فاخر بااستعدادترین کشور منطقه برای توسعه گردشگری است اما درحالی‌که پدیده گردشگری خارجی با حرکت و گذر بیش از یک‌میلیارد و ۴۰۰ نفر از مرزهای بین‌المللی در سال ۲۰۱۹ نفر رقم خورد و در پساکرونا گردشگران بین‌المللی تا سال ۲۰۳۰ به حدود دو میلیارد نفر خواهد رسید، شواهد و آمارها حاکی از آن است که اهداف سند چشم‌انداز ایران برای سال ۱۴۰۴ که حدود ۲۰ میلیون نفر تخمین زده شده بود، محقق نمی‌شود و ایران در اتخاذ سهم خود از بازار بزرگ گردشگری جهان شکست خورده و هم‌اکنون نیز هیچ راهبرد کلان و برنامه‌ای برای آینده دور و نزدیک در این صنعت تعریف نشده است. در پنج سال گذشته با انزوای سیاسی بیشتر و کاهش شدید ارزش پول ملی ایران این کشور جولانگاه مهاجرت و زیارت مردم فقیر کشورهای همسایه همچون افغانستان و عراق شده است. در سال جاری میلادی (۲۰۲۳) در اوج رونق پساکرونا در جهان در ایران سفر گردشگران خارجی کمتر از ۵۰ درصد سال ۲۰۱۹ بوده و تقریبا سهم گردشگران آمریکایی و اروپایی در این خصوص نزدیک به صفر است و سهم گردشگری ایران در شاخص‌های جهانی بیش از حد تصور تقلیل پیدا کرده است. در گردشگری داخلی نیز با جاده‌های خطرناک و لجستیک ضعیف و نابسامان، با گسترش فقر و درآمد کم مردم از امکان سفر کاسته شده و پلمب اماکن برای حجاب نیز از سال ۱۴۰۱ مزید بر علت شده است. همان‌گونه که مایکل هال وجنکینز از صاحب‌نظران صنعت گردشگری در کتاب «سیاست‌گذاری جهانگردی» از قول «ریشتر» نقل کرده‌اند «گردشگری یک صنعت سیاسی» است که میزان ورود و خروج گردشگران و توسعه این امر به تصمیم و سیاست دولت‌ها وابسته است. سیاست همان است که «سایمون ودای» می‌گوید: آنچه دولت‌ها بخواهند یا نخواهند با اراده آنها برای فعالیت بخش خصوصی به‌ویژه در گردشگری روی می‌دهد. گیدنز نیز می‌گوید: دولت را بیشتر همان‌جا احساس می‌کنید که با ارائه پاسپورت و روادید می‌توانید یا نمی‌توانید از مرزهای جغرافیای سیاسی (کشور) عبور کنید. پرواضح است که با انزوای سیاسی مستمر و طولانی در چند دهه برای یک کشور بزرگ چون ایران امکان تدوین راهبرد کلان و توسعه صنعت گردشگری فعلا میسر نیست و مزید بر علت آنکه شواهد حاکی از آن است که علاوه بر حذف شایستگان از امور مهم کشور در فرایند مهاجرفرستی نخبگان برخی از مردم عادی نیز فرار را بر قرار حضور در کشور ترجیح می‌دهند، بنابراین مسئله توسعه گردشگری با طرح کلان‌راهبردها در رقابت با دیگر کشورهای غرب آسیا فعلا در دستور کار دولت ایران نیست.

قفقاز جدید؛ پایان آرتساخ و آغاز سیونیک؟!

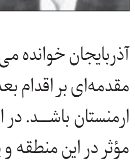

حمیدرضا اکبرپور*

در چند روز اخیر و با آغاز حملاتی از سوی جمهوری آذربایجان به مواضع آرتساخ /قره‌باغ، نیروهای ارمنی ساکن در آنجا پس از اندکی مقاومت، تسلیم شدند و اینک به نظر می‌رسد آنچه خاک اسلام و حق مسلم دولت آذربایجان خوانده می‌شد، به این کشور الحاق خواهد شد. اما به نظر می‌رسد که این امر مقدمه‌ای بر اقدام بعدی دولت آذربایجان مبنی بر بازگشایی کریدور زنگه‌زور در استان سیونیک ارمنستان باشد. در این میان مواضع دو دولت متخاصم و بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مؤثر در این منطقه و پرداختن به آن در تبیین شرایط موجود اهمیت بسیاری دارد.

نخست موضع آذربایجان است که ناشی از تلاش دودهه‌ای این دولت برای افزایش قدرت اقتصادی و بالطبع توانمندی نظامی بود تا بتواند یکپارچگی سرزمینی ناشی از جدایی قره‌باغ و سپس نخجوان را جبران کند. با تسلط بر قره‌باغ و اعمال حاکمیت بر آن، اینک مهم‌ترین هدف آذربایجان اتصال زمینی به نخجوان است. این امر در بستر کریدور زنگه‌زور شکل می‌گیرد که انتقال انرژی و ارتباطی به ترکیه و سپس اروپا را تکمیل می‌کند. علاوه بر این آذربایجان به حلقه اتصال ترکیه به ترکستان شرقی شامل کشورهای آسیای میانه تبدیل می‌شود. به همین دلیل آذربایجان به‌جد به دنبال بازگشایی این کریدور است.

ترکیه نیز مانند آذربایجان به‌عنوان حامی اصلی این کریدور مطرح است. ترکیه دو هدف سیاسی و اقتصادی مدنظر آذربایجان را اما در ابعاد بسیار گسترده‌تری دنبال می‌کند. از منظر سیاسی، ترکیه خود را قیم کشورهای ترک‌زبان و در رأس سازمان کشورهای ترک می‌بیند و یکپارچگی و اتصال زمینی آنان را یکی از اهداف اصلی سیاست خارجی خود قرار داده است. به همین منظور، اردوغان در سخنرانی چند روز پیش خود در سازمان ملل تأکید کرد که باید کریدور زنگه‌زور اجرائی شود. از سوی دیگر و از منظر اقتصادی، اتصال زمینی به آذربایجان و سپس اتصال دریایی به دولت‌های دیگر مانند قزاقستان و ترکمنستان، به ترکیه این اجازه را می‌دهد که بدون واسطه به منبع عظیمی از انرژی بدون دخالت سایر کشورهای منطقه دست یابد. در نتیجه نقش خود را به‌عنوان هاب انرژی گسترده‌تر کند و قدرت چانه‌زنی‌اش را در ترازوی تقابل غرب و شرق افزایش دهد.

درباره موضع ارمنستان، شرایط این کشور به‌عنوان طرف اصلی این مناقشه با حضور پاشینیان در قدرت، بسیار ناپایدار بوده است. از سویی پاشینیان برای اصلاحات بنیادین در ارمنستان به غرب تمایل دارد و مهم‌ترین متحد و برگ برنده ارمنستان در جنگ اول قفقاز یعنی روسیه را ناراضی کرده است. از سوی دیگر مسئله کریدور زنگه‌زور هم به‌نوعی موردحمایت برخی از دولت‌های غربی است؛ چون زنجیره تأمین انرژی را تسهیل می‌کند. بنابراین پاشینیان همواره به دنبال ایجاد تعادل در ارمنستان بوده تا از یک‌سو غرب به‌ویژه فرانسه و ایالات متحده را همراه کند و از سوی دیگر روسیه را به‌عنوان قدرت مسلط و سنتی منطقه قفقاز بیش از حد نرنجاند. علاوه بر این باید تعادل لازم را میان ترکیه و ایران به‌عنوان بازیگران منطقه‌ای رعایت کند؛ ترکیه‌ای که اجرای کریدور زنگه‌زور را به اولویت اصلی سیاست خارجی‌اش بدل کرده است و ایرانی که دخالت در استان سیونیک و اجرای کریدور زنگه‌زور را خط قرمز خود می‌داند. البته با حذف دالان لاچین، عملا بدیل آن در سیونیک نیز فاقد اعتبار می‌شود و توان چانه‌زنی ارمنستان در این زمینه را بسیار بیشتر افزایش می‌دهد. همچنین حس تعلق در ملی‌گرایان ارمنی در قبال سیونیک نیز قابل‌قیاس با آرتساخ نیست و حساسیت‌ها به‌مراتب بیشتر است.

در مناقشات قفقاز برخی قدرت‌های فرامنطقه‌ای مانند ایالات متحده نیز به دنبال نقش‌آفرینی در معادلات این منطقه هستند. ایالات متحده به نسبت جنگ دوم قفقاز با موضع تهاجمی‌تر به این حوزه ورود کرده است. مانور نظامی مشترک با ارمنستان طی هفته‌های اخیر و اعلام موضع بلینکن بر حفظ تمامیت ارضی ارمنستان و حمایت قاطع ایالات متحده از آن، نشان از اتخاذ تصمیمات سخت‌تر و قاطعانه‌تر از سوی ایالات متحده در حوزه قفقاز دارد. بدون تردید ایالات متحده نمی‌تواند در کوتاه‌مدت به بازیگر قدرتمندی مانند روسیه تبدیل شود اما حضور مؤثرش در ارمنستان، جای پای قابل‌اتکایی را در حوزه قفقاز به ایالات متحده خواهد داد. کمااینکه بر همین مبنا، رئیس‌جمهور ایالات متحده نشستی بی‌سابقه را با رؤسای جمهوری تاجیکستان، قرقیزستان، قزاقستان، ترکمنستان و ازبکستان در حاشیه نشست مجمع عمومی سازمان ملل برقرار کرد تا بتواند در حوزه نفوذ سنتی روسیه، بیش از پیش حضور یابد. اخیرا هم هیئتی از مقامات عالی‌رتبه ایالات متحده از جمله مدیر آژانس توسعه بین‌المللی ایالات متحده به ارمنستان سفر کرده است. البته ایالات متحده باید ملاحظات اقتصادی ناشی از تأمین انرژی از سوی آذربایجان برای هم‌پیمانان غربی و ملاحظات سیاسی از سوی ترکیه را با توجه به عضویت دو کشور در ناتو و لزوم حمایت ترکیه از عضویت دولت سوئد مدنظر قرار دهد و تعادل نسبی را برقرار سازد. در کل به نظر می‌رسد ایالات متحده به‌عنوان یک نیروی فرامنطقه‌ای سعی دارد ضمن حمایت از تمامیت ارضی ارمنستان، ممانعتی نیز با اجرای کریدور زنگه‌زور نداشته باشد و اجرای آن را مبتنی بر توافق دو طرف مناقشه به سرانجام برساند تا علاوه بر رضایت آذربایجان و ترکیه، نفوذ خود در ارمنستان را فزونی ببخشد.

نقش روسیه در این میان ابهاماتی دارد. این کشور به‌عنوان بازیگر مسلط و سنتی منطقه قفقاز، نقشش به مرور زمان دچار تحولاتی شده است. بر همین منوال نقشش از حامی ارمنستان در جنگ اول قفقاز تا حالت بی‌طرفی در جنگ دوم قفقاز متغیر بوده است. موضع روسیه درباره ایجاد کریدور زنگه‌زور نیز برگرفته از همین موضع اخیر است. درواقع نقش روسیه از حامی ارمنستان به دلایل متعددی به یک واسطه‌گر بی‌طرف تنزل پیدا کرده است. از یک‌سو با روی‌کارآمدن دولت غرب‌گرای پاشینیان و اتخاذ مواضع متفاوت، روزبه‌روز از گرمی روابط گذشته کاسته شد. از سوی دیگر روسیه بعد از تصرف کریمه و به‌ویژه پس از حمله نظامی به اوکراین، برای تقویت موضع خود به برخی کشورها و به‌ویژه ترکیه نگاهی ویژه داشته و سعی کرده است تا حدودی خواسته‌های ترکیه را مدنظر قرار دهد؛ بنابراین روسیه به سمت تعادل در منطقه قفقاز پیش رفته است و بعید نیست با کریدور زنگه‌زور موافقت کند، البته به شرطی که منافع آن کشور و نقش تاریخی‌اش به چالش کشیده نشود.

در این میان نگاه ایران در منتها الیه دیگری از دیدگاه‌های کشورهای موردبحث قرار دارد. با وجود اینکه برخی معتقدند ایجاد کریدور زنگه‌زور به توسعه استان‌های شمال غربی ایران می‌انجامد اما نگاه عمده بر زیان‌باربودن این کریدور تأکید دارد. درواقع برخی نه‌تنها اشغال استان سیونیک بلکه حتی ایجاد صرف کریدور را هم خلاف منافع ایران می‌دانند. این رویکرد غالب سبب شده است تا ایران، اقدام آذربایجان و حامیان آنان در این بخش از ارمنستان را خط قرمز خود قرار دهد. این موضع سخت ایران به‌نوعی نشان‌دهنده تغییر موضع ایران در حوزه قفقاز است تا از یک بازیگر منفعل و واکنش‌دهنده به بازیگری فعال و کنش‌مند تبدیل شود. البته در این میان ایران ملاحظاتی دارد؛ این ملاحظات از حوزه مسائل داخلی تا منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را دربر می‌گیرد.

*** دکترای حقوق بین‌الملل عمومی**
پژوهشگر میهمان مؤسسه تحقیقاتی ایران و اوراسیا (ایراس)

فلسفه انشای قانون در مسئله حجاب

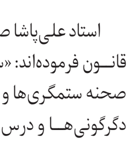

محمدهادی جعفرپور
وکیل دادگستری

استاد علی‌پاشا صالح در تألیف ارزشمندشان با عنوان سرگذشت قانون فرموده‌اند: «سرگذشت قانون»، ماجرای عرف و عادت، صحنه ستمگری‌ها و آشفتگی‌ها، سِرّ شکست‌ها و پیروزی‌ها، عرصه دگرگونی‌ها و درس عبرت است. مصاف قانون‌گذاران جلوه‌گاه اندیشه‌ها و آرزوها و تلاش‌ها و آزمایش‌های بشر است. اندیشمندان و فلاسفه متأخر هدف از قانون را تأمین سعادت حقیقی بشر و آسایش مردم در سایه حفظ نظم و پیشگیری از هرج‌ومرج تلقی کرده که این مهم در راستای جلوگیری از استبداد، صیانت از کرامت انسانی و پاسداری از حدود آزادی‌های بشر در شیوه حکمرانی حکومت‌ها تبلور می‌یابد. شکل‌گیری قانون در گرو تحقق سه رکن و عنصر درخورتوجه است؛ کلی و عام‌بودن حکم تعریف‌شده، تکلیف انشاشده برای مردم و ضمانت اجرای مناسب. در شناسایی مبانی قانون گفته می‌شود که قانون اصولا جلوه‌ای است از فرهنگ هر قوم و طایفه‌ای که از سوی حکومت با هدف نظم‌دهی به روابط اجتماعی ملت و حکومت انشا شده، واکنش و عکس‌العمل مقامات صلاحیت‌دار کشور در برابر نقض قانون را ضمانت اجرای مناسب لزوم رعایت قانون می‌دانند. تشریع کیفر به‌عنوان شدیدترین ضمانت اجرای قوانین وضع‌شده از قانون «حمورابی» تا مقررات وضع‌شده در دوره حقوق جزای وضعی، به‌منظور تحقق اهدافی تعریف شده است که با وجود گذشت زمان و تنوع روابط اجتماعی نوع بشر این اهداف کمترین تغییر را داشته‌اند. اجرای عدالت، عبرت دیگران، تشفی خاطر مجنی‌علیه، ترساندن و خفیف‌کردن مجرم (ترهیبی و ترذیلی‌بودن مجازات‌ها) پیشگیری از وقوع جرائم ازجمله اهدافی است که همواره در مکاتب حقوق کیفری برای اعمال و اجرای مجازات در زمان وضع و تشریع کیفر با جرم‌انگاری رفتار شهروندان لحاظ شده و دراین‌بین تحقق عدالت قضائی و اجتماعی ازجمله اهدافی است که در غالب مکاتب حقوقی و نظام‌های کیفری تعریف می‌شود. دائره‌المعارف امریکانا در تعریف عدل می‌نویسد: عدل یکی از فضایل یونانیان و رومیان و از وظایف اجتماعی و تکالیف اخلاقی به شمار آمده است. تعریف عدل و عدالت با این پیش‌فرض در انشای قوانین کیفری لحاظ می‌شود که: هر عملی از اعمال بشر ممکن است مبتنی بر مقررات انشاشده صواب تلقی شود؛ اما همان امر صواب قانونی ممکن است از منظر اخلاق فردی یا اجتماعی نزد بخشی از جامعه ناصواب تلقی شود. در تحلیل چرایی چنین تناقضی گفته می‌شود: آداب و رسوم جوامع ممکن است برخلاف مفهوم عدالت در گذر زمان دچار تغییر و تحول معنایی شوند؛ چراکه پایه عدل بر حقوق ذاتی همه مردم نهاده شده، زاییده اصل برابری اجتماعی همه مردم در برابر قانون است. آنچه از تئوری‌های ارائه‌شده در نظام کیفری حقوق جزا فهمیده می‌شود، این نکته است که در مقاطعی از تاریخ، حاکمان جامعه در راستای تحقق دیگر اهداف مجازات‌ها، اجرای عدالت را آخرین هدف از اهداف مجازات‌ها دانسته، پیشگیری از وقوع جرم و... را بر اجرای عدالت برتری بخشیده تا به واسطه شدت مجازات‌ها اوضاع نابسامان جامعه تعدیل شود. مختصات قابل شناسایی در توجیه تشدید یا تخفیف کیفرهای قانونی با مؤلفه‌های اجتماعی و آمار جرائم ارتکابی یک جامعه تحلیل می‌شود. با این وصف آنچه به‌عنوان رفتار مجرمانه و کیفر مقرره در لایحه عفاف و حجاب انشا شده است، با هیچ‌یک از اصول و قواعد تعریف‌شده در نظام کیفری قابل شناسایی نبوده، بدعتی است برخلاف اصول حقوقی در امر انشای قانون. تفویض صلاحیت و تحمیل تکلیف به مراجع و نهادهای دولتی و غیردولتی برخلاف وظایف و صلاحیت ذاتی این مراجع، طی تشریفات وضع قانون برخلاف اصول قانون اساسی و تفسیر شورای نگهبان از اصل ۸۵ قانون اساسی و ماده ۱۶۳ و ۱۶۴ آیین‌نامه داخلی مجلس که مقرر می‌کند: در مواردی که مجلس ضروری تشخیص دهد، طبق اصل ۸۵ قانون اساسی اختیار تصویب آزمایشی بعضی از قوانین را که جنبه دائمی دارند، به کمیسیون‌های خود و تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌ها، شرکت‌ها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت را به کمیسیون‌های خود یا به دولت تفویض می‌کند. یا ماده ۱۶۴ مقرر کرده: «هرگاه دولت یا ۱۵ نفر از نمایندگان قبل از شروع رسیدگی نهایی در مجلس تقاضای ارجاع طرح یا لایحه‌ای را طبق اصل هشتادوپنجم قانون اساسی به کمیسیون یا کمیسیون‌های مجلس یا دولت بکنند، این تقاضا در جلسه علنی اعلام و در دستور هفتگی بعدی مجلس قرار می‌گیرد». بنا بر اهمیت احراز موارد ضروری، شورای نگهبان در تفسیر اصل مذکور بر این عقیده است که ضرورت در مواردی حاصل می‌شود که الزاماتی در نظم حقوقی کشور مانند خلأ قانونی وجود داشته باشد. همین یک عبارت ساده «خلأ قانونی» بهترین دلیل است بر این امر که نمی‌توان بنا بر هر دلیلی تشریفات تصویب قانون را با اصل ۸۵ قانون اساسی به کمیسیون‌ها واگذار و با آزمایشی‌کردن قوانین، برخلاف اصول حقوقی و بایسته‌های قانون‌نویسی رفتار کرد؛ به‌ویژه اینکه یکی از اوصاف تعریف‌شده برای قانون، دائمی‌بودن آن است. شورای نگهبان در تفسیر اصل ۸۵ به این موضوع اشاره کرده که چنانچه تصویب چنین قانونی موجب تحمیل بار مالی بر کشور می‌شود، مطرح‌کردن آن طرح در کمیسیون‌ها خلاف اصل ضرورت است که بنا بر همین تفسیر باید طرح‌های مورد بحث در صحن مجلس مطرح شود. بنا بر آنچه بیان شد، علاوه بر ایرادات ماهیتی لایحه موصوف، پرواضح است که شیوه تصویب طرح عفاف و حجاب برخلاف تفسیر شورای نگهبان از اصل ۸۵ قانون اساسی است و همین یک دلیل، کافی است تا شورای نگهبان با تصویب چنین قانونی مخالفت کند. هرچند مجموع مقررات تعریف‌شده در این لایحه از جنبه‌های مختلف دارای ایراد است؛ مواردی مانند لزوم رعایت تناسب مجازات تعریف‌شده با جرم، شیوه جرم‌انگاری رفتار شهروندان، ضمانت اجرای مقررات یادشده، بی‌توجهی به منشور حقوق شهروندی و حقوق ملت در فصل سوم قانون اساسی، الزامات دادرسی عادلانه، حدود اختیارات و صلاحیت مراجع انتظامی و قضائی، لزوم توجه به اصل تفکیک قوا و... که در این لایحه به آن توجه نشده است.

بانک مسکن
مناقصه عمومی دو مرحله ای خرید، حمل، تحویل ، نصب و راه اندازی یک دستگاه نوارخوان سری ۴۵۰۰ جهت سایت پشتیبان ، طبق مشخصات فنی مندرج در اسناد مناقصه و پیوست های آن
شماره مناقصه: ۴۸/۰۲/۱۸
نوبت دوم
۱ -نام ، نشانی و اطلاعات تماس دستگاه مناقصه گزار:
بانک مسکن به نشانی تهران ، خیابان نلسون ماندلا (آفریقا)، بالاتر از چهار راه اسفندیار، خیابان ارمغان شرقی، پلاک ۸، ساختمان ادارات کل مرکزی بانک مسکن ، طبقه دوم ، دبیر خانه کمیته عالی قبول معاملات و مناقصات
تلفن : ۲۶۲۰۵۷۳۸ و ۷۵۳۵۸۲۲۸
۲ -نوع ، کمیت و کیفیت خدمات (موضوع مناقصه):
خرید، حمل، تحویل ، نصب و راه اندازی یک دستگاه نوارخوان سری ۴۵۰۰ جهت سایت پشتیبان ، طبق مشخصات فنی مندرج در اسناد مناقصه و پیوست های آن
۳ -نوع و مبلغ تضمین شرکت در مناقصه:
مبلغ ۱۴.۸۰۰.۰۰۰.۰۰۰ (چهارده میلیارد و هشتصد میلیون) ریال که لازم است به صورت ضمانت نامه بانکی بدون قید و شرط یا رسید واریز نقدی به حساب شماره ۸۴۴۹/۸ به نام اداره کل حسابداری یا تودیع اوراق مشارکت منتشر شده توسط بانک مسکن ارائه گردد.
۴ -توضیحات:
بانک مسکن در نظر دارد مناقصه عمومی دو مرحله ای فوق را از طریق سامانه تدارکات الکترونیکی دولت برگزار نماید. کلیه مراحل برگزاری مناقصه از دریافت اسناد مناقصه تا ارائه پیشنهاد مناقصه گران و بازگشایی پاکت ها از طریق درگاه سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (ستاد) به آدرس WWW.SETADIRAN.IR انجام خواهد شد . زمان انتشار مناقصه در سامانه تاریخ ۱۴۰۲/۰۷/۰۹ می باشد.
بانک مسکن
م الف ۲۵۵۷ شناسه آگهی ۱۵۷۴۲۱۸